

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра цивільного процесу

ПРАКТИКА ЄСПЛ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

**МАТЕРІАЛИ
круглого столу**

*м. Одеса,
5 квітня 2016 року*

Одеса
«Юридична література»
2016

Цал-Цалко Юлія Юліївна,

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК МІЖНАРОДНА СУДОВА УСТАНОВА, ЮРИСДИКЦІЯ ЯКОЇ ВИЗНАНА УКРАЇНОЮ

Створення міжнародних механізмів гарантій основних прав і свобод людини є одним із найбільших досягнень світового співтовариства у двадцятому сторіччі. Ці гарантії знайшли своє вираження та закріплення через загальносвітове визнання міжнародних договорів з прав людини, а також спеціальних органів, уповноважених здійснювати контроль дотримання основних прав і свобод людини. Одним із найбільш ефективних серед таких органів є Європейський суд з прав людини. Саме ця судова інституція забезпечує реалізацію основоположних прав людини, є доволі довершеним контрольним механізмом дотримання державами-учасницями положень Конвенції, упровадження її норм і принципів у рамках національних правових систем.

У 1997 році Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [1; 2], і саме з цього моменту зазначений документ став частиною національного законодавства нашої держави. Таким чином, держава взяла на себе зобов'язання гарантувати та захищати передбачені Конвенцією права і свободи. У випадку порушень Україною своїх зобов'язань, її громадяни та зареєстровані на її території юридичні особи мають право, після вичерпання національних засобів юридичного захисту, оскаржити такі дії або бездіяльність у Європейському суді з прав людини, який здійснює контроль за виконанням Україною взятих на себе зобов'язань.

Європейський Суд з прав людини у розумінні положення ст. 55 Основного Закону України є міжнародною судовою установою до якої за захистом прав і свобод може звертатися кожна особа, яка використала в Україні всі гарантовані вітчизняним законодавством засоби правового захисту [3, с. 33]. Як наслідок, Україна входить до п'ятірки країн з найбільшою кількістю звернень до Європейського суду з прав людини.

Тривалий час в Україні не існувало спеціального законодавчого акта, який би регулював виконання рішень Європейського суду з прав людини, однак у 2006 р. набув чинності Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [4]. З. Бортновська з приводу необхідності прийняття цьо-

го закону вказувала на неабияке його значення у формуванні усвідомлення реальності, а не віртуальності Європейського суду з прав людини, як ефективного механізму міжнародно-правового захисту прав людини» [5, с. 37].

Європейський суд з прав людини є одним із інститутів захисту прав людини в Європі. Він став унікальним наднаціональним органом правосуддя, ознаменувавши собою якісно новий етап гармонізації й інтеграції правових систем європейських держав [6, с. 248].

Звертатися до Європейського суду з прав людини мають право громадяни, неурядові організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими, юридичні особи, згідно з статтею 33 Конвенції — держави. Звернутися до Суду можна лише зі скаргами, предмет яких перебуває у сфері відповідальності суб'єкта владних повноважень однієї з держав — учасниць Конвенції. Суд не розглядає заяви, спрямовані проти приватних осіб або недержавних інституцій. Стаття 33 зазначає, що держава — учасник Конвенції може передати на розгляд Суду питання про будь-яке порушення положень Конвенції та протоколів до неї, яке допущене, на її думку, іншою державою — учасником Конвенції.

Відповідно до статті 35 Конвенції, Суд «може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту, згідно із загальновизнаними принципами міжнародного права, і впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні». Невичерпання ж національних засобів правового захисту робить неможливим розгляд Європейським судом з прав людини заяви особи.

Строк позовної давності — шість місяців від дня винесення національними органами остаточного рішення у справі. Для громадянина нашої держави важливим є те, що за звернення до Суду не потрібно сплачувати жоден податок. Звернутися до Суду можна особисто або через свого представника. Суд отримує заяву, перевіряє дотримання правил та строків звернення, реєструє та направляє її копію Уряду (щоб отримати пояснення України щодо кожної конкретної справи). Після надходження відповіді Уряду, Суд направляє її копію позивачу для ознайомлення. На цьому етапі є необхідним залучити представника. Саме він і буде спілкуватися із Судом. Він повинен володіти однією з офіційних мов Суду (французькою або англійською) і мати право на зайняття адвокатською діяльністю на території однієї з держав-учасниць Конвенції. У виняткових випадках представником може бути будь-яка інша особа, кандидатуру якої погоджено з президентом палати. Також не виключається можливість попросити Суд забезпечити позивачу правову

допомогу. У зв'язку з великим навантаженням на Суд, особі, як правило, доводиться чекати рік до того часу, поки Суд приступить до початкового розгляду заяви. Водночас, деякі заяви можуть бути розглянуті як термінові, і їм надається статус пріоритетності (першочерговий порядок розгляду, наприклад, у випадку, якщо заявнику загрожує безпосередня фізична небезпека).

Процедура розгляду справ Судом є письмовою, що не потребує особистої присутності у Суді. Якщо Суд визнає заяву прийнятною, то, згідно зі статтею 38 Конвенції, він «розглядає справу разом з представниками сторін і, в разі необхідності, проводить розслідування, для ефективного здійснення якого заінтересовані держави створюють усі необхідні умови». У разі зацікавленості сторін Суд може виступити у якості посередника для забезпечення дружнього врегулювання спору на основі поваги до прав людини, як їх визначає Конвенція та протоколи до неї (ця процедура є конфіденційною).

Після розгляду справи по суті у Суду є основні правомочності: коли існує відсутність порушення державою-відповідачем Конвенції та протоколів до неї; визнати порушення державою-відповідачем положень Конвенції (або протоколів до неї); Суд може визнати порушення прав лише частково, щодо частини фактів, на які особа скаржилася, а інші визнати такими, які не є порушенням Конвенції. Якщо ухваленим рішенням визнається порушення державою положень Конвенції, Суд одночасно вирішує питання щодо присудження заявнику компенсації матеріальної та моральної шкоди у формі справедливої грошової компенсації та судових витрат з урахуванням наданих заявником доказів таких витрат.

Слід відмітити, що рішення Суду є обов'язковими, а нагляд за їх виконанням покладено на Комітет Міністрів Ради Європи. Питання виконання рішень Європейського суду з прав людини розглядається на спеціальних засіданнях з прав людини.

Після встановлення факту, що держава вжила всіх заходів для виконання рішення Європейського суду з прав людини, Комітет Міністрів приймає остаточну резолюцію з висновком, що він виконав свої функції контролю за виконанням рішення відповідно до ч. 2 ст. 46 Конвенції.

Підсумовуючи, слід констатувати, що велика кількість заяв з України та рішень по ним є цілком очевидним свідченням неналежного функціонування судової системи в Україні. Представляється очевидним, що національні суди й далі не завжди активно імплементують європейські стандарти з прав людини та норми Конвенції і практику Суду. Тому продовження удосконалення правового, організаційного та інституцій-

ного регулювання у сфері виконання рішень Європейського Суду з прав людини є необхідним для України.

Л і т е р а т у р а

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року // Офіційний вісник України. — 2006. — № 32. — Ст. 2371.
2. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17 лип. 1997 р. // Офіційний вісник України. — 1997. — Чис. 29. — С. 10.
3. Константин О. В. Практика Європейського суду з прав людини як джерело судового правозастосування Верховного Суду України // Вісник Верховного Суду України. — 2012. — № 1 (137). — С. 33–36.
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лют. 2006 р. // Офіційний вісник України. — 2006. — № 12. — Ст. 792.
5. Бортновська З. Позитивні зобов'язання держави за Конвенцією про захист прав людини та основних свобод: практика Європейського суду з прав людини та завдання для України // Права людини в Україні: стан справ, проблеми, перспективи / редкол.: Ю. І. Сватко (голова) [та ін.]. — К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. — С. 37.
6. Бессарабов В. Г. Европейский суд по правам человека / В. Г. Бессарабов. — М.: Юрлитинформ, 2003. — 248 с.

Яніцька Інна Анатоліївна,

*к. ю. н., доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

РОЗГЛЯД СПРАВ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКИ (ПІКЛУВАННЯ) НАД ДІТЬМИ, ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В КОНТЕКСТІ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Слід погодитись з С. І. Клім, що сьогодення розвитку правової реальності свідчить про неухильний вплив постулатів міжнародного права на формування і становлення національного законодавства у всіх сферах суспільного життя [1, с. 203].

Міжнародним законодавством зазначено прерогативу сімейного виховання з метою повноцінного розвитку, а в разі тимчасового або постійного позбавлення сімейного оточення або неможливості залишення в такому оточенні, у разі загрози її власним інтересам, вона має право на державний захист і допомогу.